

Januari 1979

De hervorming van het Belgische strafrecht: een eigentijds gebeuren?

Bijna 3 jaar geleden (april 1976) werd een commissie belast met de herziening van het wetboek van strafrecht. Deze commissie publiceerde in september jl. haar voorlopig verslag over de „oriëntatie van de hervorming”. Zij nodigde geïnteresseerden uit dit rapport te becommentariëren en zij sprak hierbij de hoop uit dat de gemaakte opmerkingen tegen het einde van 1978 „een definitieve vormgeving van haar voorstellen” mogelijk zouden maken. Ofschoon dit belangrijke rapport uitdaagt tot beschouwingen en kanttekeningen van velerlei aard, werd er tot nu toe door niemand op gereageerd, tenminste niet in 't openbaar. Een geschikt middel om dit eigenaardige stilzwijgen te doorbreken en begrijpelijk te maken is de confrontatie van het rapport met de denkbeelden waarmee indertijd de instelling, het doel en de samenstelling van de commissie door de toenmalige minister van Justitie H. Vanderpoorten vluchtig werden toegelicht, o.a. in zijn rede van 15 mei 1976 over *Eigentijds justitiebeleid*. De minister stelde dat herziening van het wetboek van strafrecht noodzakelijk was omdat de kloof tussen de teksten en de werkelijkheid heden ten dage zó wijd is geworden en de evolutie van de materiële en menselijke levensomstandigheden een grondige wijziging hebben teweeggebracht in de strijd tegen de misdaad. Volledig in overeenstemming met deze woorden zag hij als het doel van deze herziening „niet alleenlijk om een verouderde tekst te moderniseren” maar „ook en vooral (...) het beleid dat inzake misdadigheid gevolgd wordt opnieuw te herdenken”. En deze herziening werd door hem vooral gezien als een aangelegenheid van menswetenschappelijke deskundigheid. Immers, de commissie zou worden samengesteld uit rechtsgeleerden en criminologen die waren gespecialiseerd in de strafrechtswetenschappen, afkomstig uit „alle geledingen van onze juridische en criminologische wereld”, en wel zodanig „dat de diverse strekkingen welke thans met betrekking tot het strafbeleid tot uiting komen, aan elkaar kunnen worden getoetst”.

Deze uitgangspunten zijn zeker vatbaar voor discussie. Zo kan bijv. de vraag worden opgeworpen of hierin impliciet de mogelijkheden om via wetgeving sociale verandering te bewerkstelligen, niet worden overschat. Maar goed, in relatie tot het rapport van de commissie bieden zij nogal wat mogelijkheden om de algemene inhoud van dit rapport te onderwerpen aan een eerste kritische discussie. Twee belangrijke vragen die in zo'n discussie

Januari 1979

voor de hand liggen zijn: a. welke rol heeft het empirisch-wetenschappelijk onderzoek van strafrechtsbedeling gespeeld in „de oriëntatie van de hervorming“?, en b. welk effect zal de voorgestelde hervorming hebben op de strafrechtsbedeling zoals zij feitelijk plaatsvindt?

Algemeen gesproken heeft het wetenschappelijk onderzoek van de strafrechtsbedeling de voorbije decennia heel wat vordering gemaakt. Natuurlijk werd lang niet „alles“ onderzocht, en de resultaten van het verrichte onderzoek zijn om uiteenlopende redenen dikwijls niet, of toch niet zomaar om te zetten in beleid. Mag men dus geen overspannen verwachtingen koesteren t.a.v. de inbreng van het wetenschappelijk onderzoek in het strafrechtelijk beleid, dit onderzoek en de hiermee samenhangende discussies over wenselijke en mogelijke hervorming van de strafrechtsbedeling kunnen wel de besluitvorming over dit beleid bevuchten en bijsturen.

Het is dan ook verbazingwekkend dat de commissie in haar rapport het gangbare empirische onderzoek van en de actuele discussies over de strafrechtsbedeling nagenoeg volkomen negeert. In de tekst van het rapport zijn er hier en daar wel flauwe sporen van te ontdekken, in het notenapparaat vindt men er evenwel geen enkele verwijzing naar. De commissie is er ook niet zelf op uitgegaan om een beeld te verkrijgen van het beleid dat momenteel in de diverse sectoren van de strafrechtsbedeling, gaande van politie tot reclassering, wordt gevoerd en van de problemen die zich daar op dit vlak voordoen. Ook heeft zij geen onderzoek van dat beleid laten verrichten of onderzoek in deze richting gestimuleerd. En erkent de commissie zelf ook dat „het crimineel beleid heden ten dage zeer uiteenlopende zienswijzen belichaamt“, zij verduidelijkt nergens welke zienswijzen worden bedoeld, laat staan dat zij ze aan vergelijkende beschouwingen onderwerpt. Met dit rapport krijgt de geïnteresseerde lezer een juridische tekst voor ogen die hoofdzakelijk is samengesteld uit belangwekkende leerstellige vertogen over onderwerpen als opzet en schuld, strafrechtelijke en civielrechtelijke verantwoordelijkheid, codificatie van de strafwetgeving, de indeling van strafbare feiten, en verder uit korte notities over o.a. verruiming van het assortiment straffen en maatregelen en de niet-uitvoering van de doodstraf.

Met reden kan dan ook worden gesteld dat de commissie tot nu toe niet is toegekomen aan het overbruggen van de kloof tussen de teksten en de werkelijkheid of tenminste aan het opnieuw onderzoeken van „het beleid dat inzake misdadigheid gevolgd wordt“, maar dat zij is blijven steken in de modernisering van verouderde teksten. Dit blijkt trouwens uit niets zo duidelijk als

uit het feit dat de drie welluidende beginselen van crimineel beleid, grondslag van de voorgestelde hervormingen" (personalisering van de reactie van de maatschappij op de misdaad, streven naar doelmatigheid bij de vaststelling van de straf en algemene herziening van de strafbaarheid van gedragingen) die in 't begin van het rapport kort, véél te kort, naar voren worden gebracht en die in ieder geval de suggestie wekken dat het de commissie wél om de beleidshervormingen te doen is, en niet enkel om de oplossing van strikt juridische problemen, in de rest van het rapport ternauwernood te bespeuren zijn.

Het bange vermoeden dat een enkele auteur in het verleden heeft geuit t.a.v. de voorstellen van deze commissie, o.a. F. Hutsebaut in dit tijdschrift (DD 8 (1978), p. 96-115), is dus bewaarheid geworden: de hervorming van het strafrecht zal, voor zover nu valt te overzien, niet meer dan de restauratie van deze rechts-tak zijn. En de belangrijkste reden van deze enge kijk op strafrechtshervorming, die zelfs aantoonbaar in strijd is met de ideeën waarmee werd besloten tot deze hervorming, kan inderdaad zijn dat de commissie wel op papier maar niet in werkelijkheid een bonte verzameling van in de strafrechtswetenschappen gespecialiseerde rechtsgeleerden en criminologen (en anderen) is. Zij werd overwegend samengesteld uit hooggeplaatste magistraten en ministeriële ambtenaren . . .

Het antwoord op de tweede vraag ligt besloten in het vorenstaande: het effect van de voorgestelde hervorming op de strafrechtsbedeling kan niet groot zijn, want zij heeft grotendeels betrekking op formele brokstukken van het juridisch-technische kader hiervan en laat het strafrecht-in-actie vrijwel ongemoeid.

Had men werkelijk dit strafrecht willen hervormen en een wetboek van strafrecht willen creëren dat nauw aansluit bij de opvattingen over strafwaardigheid en ernst van (misdadig) gedrag in onze samenleving en dat eventueel bestaande opvattingen hierover tracht te veranderen, dat terdege rekening houdt met de mogelijkheden en moeilijkheden van instellingen als de politie, het openbaar ministerie en het gevangeniswezen bij de toepassing van strafrecht, dat noopt tot expliciatie van het gevoerde opsporings- en vervolgingsbeleid en criteria formuleert voor de beoordeling hiervan, — dan had de hervorming heel anders moeten worden aangepakt, b.v. op de manier waarop de *Commission de réforme du droit du Canada* dit doet: raadpleging van de betrokken instellingen, voorlichting aan de bevolking, uitgifte van studie- en onderzoeksopdrachten e.a. Hoever de gesloten, decreterende aanpak van de Belgische commissie afstaat van de Canadese commissie, wordt treffend geïllustreerd door het feit dat de

Januari 1979

commissie na 2½ jaar binnenskamers vergaderen de buitenwacht zo'n 3 maanden de tijd geeft om te reageren op een rapport dat vrijwel alleen toegankelijk is voor in het strafrecht geschoolde juristen, en hierbij de goede lezers van deze „uitnodiging” bovendien laat verstaan dat hun eventuele opmerkingen alleen kunnen bijdragen tot „een definitieve vormgeving van haar voorstellen”! Is het gek dat onder deze voorwaarden openlijke reacties op dit rapport tot nu toe zijn uitgebleven?

Deze reactie is tegen de tijd dat ze wordt gepubliceerd eigenlijk al overtijd.

Cyrille Fijnaut